

Kratki naučni članak

SPORTSKA MOTIVACIJA I CILJNA ORIJENTACIJA MLADIH SRPSKIH KOŠARKAŠA

UDK 796.323.2-053.6:159.947.5

Marijana Mladenović¹

Fakultet za fizičku kulturu i menadžment u sportu
Univerziteta Singidunum, Beograd, Srbija

Nenad Trunić

Fakultet za fizičku kulturu i menadžment u sportu
Univerziteta Singidunum, Beograd, Srbija

Apstrakt: Za optimalan psihološki razvoj i afirmaciju mladih sportista, važno je isticanje intrinzičkih motiva i ciljne orijentacije usmerene na ovladavanje zadatkom i razvoj kompetencija. Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita sportska motivacija i ciljna orijentacija mladih košarkaša U16 selekcije Srbije. Ispitan je 21 košarkaš, uzrasta 15-16 godina. Primenjene su skala sportske motivacije SMS-28 i skala ciljne orijentacije TEOSQ. Vrednosti Kronbahove alfa ukazuju na zadovoljavajuću pouzdanost instrumenata. Podaci su obrađeni deskriptivnom statistikom i korelacionom analizom. Rezultati pokazuju da su intrinzički motivi i ciljna orijentacija usmereni na razvoj kompetencije u prvom planu, što je u skladu sa teorijskim pretpostavkama.

Ključne reči: *intrinzička motivacija, ekstrinzička motivacija, ciljna orijentacija, košarka*

UVOD

Studije koje su ispitivale razloge za učestvovanje u sportskim aktivnostima pokazale su da je razlikovanje spoljašnjih (ekstrinzičkih) i unutrašnjih (intrinzičkih) motiva validno (Vallerand, Deci & Ryan, 1987).

---

¹ ✉ mmladenovic@singidunum.ac.rs

Motivi povezani sa ekstrinzičkim, spoljašnjim, činiocima nezaobilazni su u sportu, iako unutrašnji razlozi za bavljenje sportom imaju pozitivniji uticaj na samopouzdanje, emocionalnu stabilnost i celokupno psihičko zdravlje.

Kada ljudi uživaju u fizičkoj aktivnosti ili sportu, kaže se da postoji unutrašnja ili intrinzička motivacija. Uključenost u omiljenu sportsku aktivnost je nagrada po sebi i nisu potrebni dodatni insentivi. Međutim, sport takođe podrazumeva i brojne ekstrinzičke komponente. Na primer, takmičenje se završava proglašavanjem pobednika prvenstva i uručivanjem trofeja.

Sportista može sam na sebe da vrši pritisak, jer sportsko postignuće postaje glavni orijentir za samovrednovanje. Uključivanje u sport zbog dokazivanja sopstvene vrednosti, a ne zbog uživanja u aktivnosti, takođe je jedan oblik spoljašnje motivacije.

Rane teorije i istraživanja u oblasti motivacije pretpostavljale su da je odnos intrinzičke i ekstrinzičke motivacije aditivan. Ukupna motivacija predstavlja zbir, sumu, unutrašnje i spoljašnje motivacije. U kontekstu motivacije u sportu takva pretpostavka bi značila da se spoljašnji insentivi pridodaju ukupnoj motivaciji i dopunjuju intrinzičku motivaciju. Međutim, pokazalo se da je odnos spoljašnje (ekstrinzičke) i unutrašnje (intrinzičke) motivacije mnogo kompleksniji nego što se prvobitno smatralo (Mladenović, 2010; Mladenovic & Marjanovic, 2011).

Postoji veliki broj spoljašnjih i unutrašnjih razloga za bavljenje sportom. Jedna podela spoljašnjih i unutrašnjih motiva podrazumeva da postoje tri vrste unutrašnje motivacije, tri vrste spoljašnje motivacije i jedno stanje koje odlikuje odsustvo svake namere za akciju – nemotivisanost (Vallerand & Ratelle, 2004).

Bavljenje sportom, neodvojivo je od spoljašnjih činioca i neminovno je pod uticajem sredinskih faktora. Mnogi aspekti bavljenja sportom ne moraju da budu zanimljivi, već mogu da budu neprijatni, pa naizgled i besmisleni. Na primer, vreme provedeno u teretani može da bude prilično monotono i naizgled odvojeno od glavne sportske aktivnosti, ali veoma važno za fizičku pripremljenost. Neke aktivnosti, izdvojene iz celine, mogu da budu doživljene kao besmislene, dosadne i nemotivišuće ukoliko sportista nije razvio svest o njihovom značaju za sportsku aktivnost i uspešnost u celini. Uspešno internalizovanje važnosti u osnovi nezanimljivih aktivnosti važno je za razvijanje osećaja odgovornosti i za sportsko postignuće. Osoba koja razume i prihvata značaj spoljašnjih razloga, razvija odgovorno ponašanje. Kada sportista odgovorno i posvećeno pristupa svim važnim obavezama, kako onim u kojima uživa, tako i onim manje zanimljivim i manje prijatnim, kaže se da je prisutna *spoljašnja motivacija identifikacijom (extrinsic motivation by*

identification). Međutim, može da se dogodi da sportista neke spoljašnje razloge za obavljanje nezanimljivih aktivnosti ne internalizuje potpuno, već površno. Na primer, odlazi u teretanu zato što trener to zahteva, a ne zato što ima razvijenu svest da je taj deo treninga značajan za njegovu celokupnu uspešnost. Nema, verovatno, trenera koji se u svojoj sportskoj praksi nije suočio sa tihim otporima sportista prema nekom aspektu treninga. U tom slučaju, kada sportista samo površno i automatski odrađuje neki aspekt treninga zato što tako "treba" ili "mora", kaže se da je prisutna *spoljašnja motivacija introjeksijom (extrinsic motivation by introjection)*. Treći tip spoljašnje motivacije naziva se *motivacija eksternom regulacijom (extrinsic motivation by external regulation)*. To je vrsta motivacije na koju se najčešće misli kada se govori o ekstrinzičkoj (spoljašnjoj) motivaciji, a odnosi se na spoljašnje insentive (novac, titula, medalja, pehar itd.).

Kada je reč o unutrašnjim razlozima za bavljenje sportom, izdvajaju se tri motiva. Prvi je unutrašnja motivacija za saznanjem (*intrinsic motivation to know*). Želja da se nešto sazna i nauči o sportu najvažnija je i može se smatrati početnim „okidačem“ koji potencijalnog sportistu usmerava da upozna odabrani sport „iznutra“. Kako se saznanja šire, a tehnički elementi usavršavaju, tako se stvara povoljan teren za još jedan aspekt unutrašnje motivacije - *unutrašnju motivaciju za ostvarenjem (intrinsic motivation to accomplish)* nečega u okviru odabranog sporta. Kada sportista ovlada u određenoj meri fizičkim i tehničkim zahtevima sporta i uveća svoja znanja, javlja se unutrašnji izazov da se postojeće kompetencije razvijaju i šire. Treća vrsta unutrašnje motivacije naziva se *motivacija unutrašnjim podsticajem (intrinsic motivation to experience stimulation)*. Pod tom vrstom motivacije podrazumeva se nadahnuće koje se javlja kada aktivnost kojom se u dovoljnoj meri kompetentno vlada predstavlja novu inspiraciju za bavljenje tom aktivnošću.

Potpuno odsustvo svake intencije za akciju naziva se *nemotivisanost (amotivation)*.

U takmičarskom sportskom kontekstu, poseban značaj imaju implicitne strategije i ciljevi postignuća. U literaturi se navode dve orijentacije postignuća (Duda, 1989), orijentacija usmerena na razvoj kompetencije (*task orientation*) i orijentacija usmerena na demonstraciju kompetencije (*ego orientation*). Pretpostavka je da te orijentacije odražavaju načine na koje osoba definiše i doživljava uspeh i neuspeh i procenjuje svoju kompetentnost. Orijetacija na razvoj kompetencije postoji kada je osoba prvenstveno motivisana da ovlada postavljenim zadatkom, prevlada izazove kroz razvoj veština i unapredi efikasnost. Uspeh se procenjuje kroz percepciju aktuelnog nivoa lične kompetencije u odnosu na vlastito prethodno postignuće. Druga ciljna orijentacija, usmerena je na demonstraciju kompetencije. Referenca za procenu lične

kompetencije nalazi se u drugima. Uspeh i neuspeh se procenjuju kroz direktno poređenje sa postignućem drugih osoba. Osoba je prvenstveno motivisana da demonstrira normativnu kompetentnost.

Istraživanja su pokazala da je razlikovanje dve ciljne orijentacije relevantno za sportski kontekst i da je povezano sa percepcijom uzroka uspeha i neuspeha u sportu (Duda, 1992; Nicholls et al., 1990; Duda et al., 1992). Orijentacija usmerena na demonstraciju kompetencije povezana je sa percepcijom sportske situacije kao konteksta koji služi za uvećanje samopoštovanja i statusa. Uzrok uspeha u sportu pripisuje se svojim superiornim sportskim sposobnostima u odnosu na druge sportiste. Orijentacija usmerena na razvoj kompetencije povezana je strategijom da se naporno i kontinuirano radi na razvoju i usavršavanju kompetencija. Uspeh se doživljava kao rezultat istrajnosti i uloženog napora. Situacija sportskog postignuća percipirana je na prosocijalan način, kao mesto gde se odmeravaju relativne kompetentnosti sportista u datom trenutku.

Cilj ovog istraživanja bio je da se ustanovi da li su kod mladih košarkaša kadetskog uzrasta dominantni ekstrinzički ili intrinzički motivi, kao i da li je dominantna orijentacija postignuća usmerena na razvoj ili na demonstraciju kompetencije.

Glavna hipoteza pretpostavlja dominaciju unutrašnje motivacije i ciljne orijentacije usmerene na razvoj kompetencije.

METOD

U istraživanju je učestvovao 21 ispitanik. Ispitanici su bili mladi košarkaši U16 selekcije Srbije. Četiri ispitanika imala su 15 godina, a ostali ispitanici bili su starosti 16 godina. Istraživanje je sprovedeno 2015. godine, tokom priprema za Evropsko prvenstvo u Litvaniji.

Primenjena su dva upitnika, skala sportske motivacije SMS-28 (Pelletier et al., 1995) i skala ciljne orijentacije TEOSQ (Duda, 1989).

Skala sportske motivacije (SMS-28) ima ukupno 28 ajtema, koje ispitanici procenjuju na sedmostepenoj skali Likertovog tipa. Po četiri ajtema mere aspekte intrinzičke motivacije (za saznanjem, ostvarenjem i stimulacijom), aspekte ekstrinzičke motivacije (identifikacijom, introjekcijom i eksternom regulacijom) i amotivaciju.

Skala ciljne orijentacije (TEOSQ) sastoji se od ukupno 13 ajtema, koje ispitanici procenjuju na petostepenoj skali Likertovog tipa. Šest ajtema pripada skali ciljne orijentacije usmerene na demonstraciju kompetencije, a sedam ajtema meri ciljnu orijentaciju usmerenu na razvoj kompetencije.

Podaci su obrađeni deskriptivnom statistikom i Pirsonovim koeficijentom korelacije u statističkom programu SPSS, verzija 22.

REZULTATI

Pouzdanost primenjenih instrumenata proveravana je Kronbahovom alforom.

Vrednost Kronbahove alfe za skalu sportske motivacije u celini (SMS-28) iznosi 0,898. Po subskalama, pouzdanost se kreće od 0,439 za subskalu nemotivisanosti do 0,884 za subskalu unutrašnje motivacije za ostvarenjem. Pouzdanost po ostalim subskalama iznosi: 0,801 za unutrašnju motivaciju za saznanjem, 0,787 za motivaciju unutrašnjim podsticajem, 0,813 za spoljašnju motivaciju identifikacijom, 0,795 za spoljašnju motivaciju introjeksijom i 0,724 za spoljašnju motivaciju eksternom regulacijom.

Pouzdanost skale ciljne orijentacije (TEOSQ) iznosi 0,811. Vrednost Kronbahove alfe za subskalu orijentacije usmerene na demonstraciju kompetencije iznosi 0,761, a za subskalu orijentacije usmerene na razvoj kompetencije 0,750.

Rezultati deskriptivne statistike, prikazani u Tabeli 1, ukazuju da u ispitanom uzorku mladih košarkaških reprezentativaca, dominiraju unutrašnji motivi. Najzastupljeniji motiv je unutrašnja motivacija da se doživi psihološka stimulacija (IMES), a potom i da se kroz bavljenje košarkom ostvari potreba za postignućem (IMAC), kao i da se o košarkaškoj igri neprekidno uči (IMKW). U pogledu spoljašnjih motiva, najzastupljenija je motivacija introjeksijom (EMIJ). Sledi motivacija identifikacijom i na kraju motivacija materijalnim nagradama.

Tabela 1. Rezultati deskriptivne statistike za unutrašnju motivaciju, spoljašnju motivaciju i nemotivisanost (N=21)

	AS	SD	min	max
IMES	6,01	0,77	4,50	7,00
IMAC	5,74	0,97	3,25	7,00
IMKW	5,65	0,90	3,75	7,00
EMIJ	5,29	1,27	2,50	7,00
EMID	4,85	1,23	2,25	7,00
EMER	4,11	1,21	1,75	6,00
AMOT	1,94	0,75	1,00	4,00

IMKW – unutrašnja motivacija za saznanjem; IMAC– unutrašnja motivacija za ostvarenjem; IMES – unutrašnja motivacija za doživljavanjem stimulacije; EMID – spoljašnja motivacija identifikacijom; EMIJ- spoljašnja motivacija introjeksijom; EMER – spoljašnja motivacija eksternom regulacijom; AMOT – nemotivisanost

Kada je reč o ciljnoj orijentaciji, rezultati deskriptivne statistike prikazani su u Tabeli 2, pokazuju da je kod mladih košarkaša U16 selekcije Srbije, dominantna orijentacija usmerena na zadatak tj. na razvoj kompetencije.

Tabela 2. Rezultati deskriptivne statistike za ciljnu orijentaciju (N=21)

	AS	SD	min	max
TASK	4,26	0,50	3,00	4,86
EGO	3,71	0,69	2,17	5,00

TASK – ciljna orijentacija usmerena na razvoj kompetencije; EGO – ciljna orijentacija usmerena na demonstraciju kompetencije.

Rezultati korelacione analize prikazani su u Tabeli 3. Visoke međusobne korelacije dobijene su između sva tri aspekta unutrašnje motivacije. Sa unutrašnjim aspektima visoko korelira i jedan aspekt spoljašnje motivacije – spoljašnja motivacija identifikacijom. Pored toga, pokazalo se i da je unutrašnja motivacija za ostvarenjem pozitivno povezana sa spoljašnjom motivacijom introjeksijom. Spoljašnja motivacija eksternom regulacijom, nije povezana ni sa spoljašnjim ni sa unutrašnjim aspektima motivacije, kao ni sa ciljnim orijentacijama. Nemotivisanost nije povezana sa spoljašnjom i unutrašnjom motivacijom, ali negativno korelira sa orijentacijom usmerenom na lično isticanje i demonstraciju kompetencije. Orijetacija usmerena na ovladavanje zadatkom i razvoj kompetencije, povezana je sa unutrašnjom motivacijom za saznanjem i ostvarenjem, kao i sa spoljašnjom motivacijom koja počiva na mehanizmu introjeksije.

Tabela 3. Rezultati korelacione analize (N=21)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Imkw	1	0,902**	0,677**	0,647**	0,408	0,041	0,129	0,043	0,568**
2. Imac		1	0,727**	0,763**	0,535*	0,169	0,195	0,099	0,578**
3. Imes			1	0,630**	0,304	0,090	0,206	-0,001	0,194
4. Emid				1	0,281	0,142	0,104	0,234	0,335
5. Emij					1	0,346	0,418	-0,201	0,502*
6. Emer						1	0,282	0,171	0,172
7. Amot							1	-0,596**	-0,315
8. Ego								1	0,448*
9. Task									1

IMKW – unutrašnja motivacija za saznanjem; IMAC – unutrašnja motivacija za ostvarenjem; IMES – unutrašnja motivacija za doživljavanjem stimulacije; EMID – spoljašnja motivacija identifikacijom; EMIJ- spoljašnja motivacija introjeksijom; EMER – spoljašnja motivacija eksternom regulacijom; AMOT – nemotivisanost; EGO – ciljna orijentacija usmerena demonstraciju kompetencije; TASK – ciljna orijentacija na razvoj kompetencije.

**p<0,01

*p<0,05

DISKUSIJA

Dobijeni rezultati potvrdili su početne pretpostavke. Kod mladih košarkaša U16 starosne kategorije, u prvom planu su unutrašnji motivi i ciljna orijentacija usmerena na razvoj kompetencije.

Najviše zastupljen unutrašnji motiv, intrinzička motivacija za doživljavanjem unutrašnje stimulacije ($M=6,01$), ukazuje da je za mlade košarkaše reprezentativne kadetske selekcije Srbije, najvažnije uživanje u košarkaškoj igri, koja je sama po sebi izvor unutrašnjeg zadovoljstva i daljeg podsticaja za bavljenje sportom. Potom sledi motivacija da se u okviru košarke ostvari uspeh koji takođe potiče od intrinzičkih izvora (unutrašnja motivacija za ostvarenjem).

Korelaciona analiza pokazala je visoke interkorelacije između unutrašnjih aspekata motivacije, što ukazuje na isprepletenost intrinzičkih razloga za bavljenje sportom (Tabela 3). Kao što su neka ranija istraživanja pokazala, sa intrinzičkim aspektima motivacije povezana je i spoljašnja motivacija identifikacijom (Mladenović, 2010). To znači da se kroz razvijanje odgovornog i savesnog pristupa svim sportskim obavezama, stvara spona između autentičnih unutrašnjih razloga za bavljenje sportom i eksternih faktora koji mogu da utiču na sportsku motivaciju. U ovom istraživanju pokazalo se da je više zastupljena ekstrinzička motivacija introjeksijom ($M=5,29$). To znači da su mladi košarkaši još uvek više skloni da ispunjavaju sportske obaveze, jer smatraju da tako „mora“ i „treba“, nego što zaista prihvataju i poimaju značaj odgovornog i profesionalnog odnosa u sportu. Ali, s obzirom na aktuelni uzrast ispitanika, kao i dobijene pozitivne korelacije između unutrašnjih aspekata motivacije i ekstrinzičke motivacije identifikacijom, može se pretpostaviti da je internalizovanje spoljašnjih razloga za obavljanje košarkaških obaveza trenutno samo u fazi introjeksije, a da kroz proces sazrevanja i sportske socijalizacije može da preraste u stvarnu identifikaciju sa sportskim dužnostima.

Spoljašnja motivacija eksternom regulacijom, kao najčistija forma ekstrinzičke motivacije, nije povezana ni sa spoljašnjim, ni sa unutrašnjim aspektima motivacije, kao ni sa ciljnim orijentacijama. Očigledno je da motivacija materijalnim nagradama nije povezana sa faktorima motivacije koji imaju uporište u samoj ličnosti sportista.

U pogledu ciljne orijentacije, pokazalo se da je dominantna orijentacija na razvoj kompetencije ($M=4,26$), što je veoma pozitivan nalaz naročito ako se uzme u obzir da je reč o ispitanicima uzrasta od 16 godina, pred kojima se svakodnevno postavljaju intenzivni zadaci za razvoj i unapređenje sportskih veština. Ta orijentacija, usmerena na ovladavanje zadatkom, pozitivno korelira sa unutrašnjom motivacijom za saznanjem o košarkaškoj igri ($r=0,586$; $p<0,01$) i ostvarenjem postignuća ($r=0,578$; $p<0,01$). Takođe je dobijena i pozitivna

korelacija između orijentacije usmerene na zadatak i razvoj kompetencija i spoljašnje motivacije introjeksijom ($r=0,502$; $p<0,05$), što znači da mladi košarkaši intuitivno poimaju da je za razvoj košarkaških veština i afirmaciju u sportu neophodno ispunjavati sve sportske obaveze, čak i kada nisu doživljene kao sopstveni autentični motivi.

Pokazalo se da ciljne orijentacije značajno međusobno pozitivno koreliraju ($r=0,448$; $p<0,05$), što ukazuje da su ciljevi postignuća u izvesnoj meri isprepleteni, iako se naglašavanje vlastite kompetencije i efikasnosti ili demonstracija ličnog isticanja mogu razlikovati kao odvojene tendencije.

Nemotivisanost, kao poseban faktor na motivacionom kontinuumu, nije pokazala povezanost sa motivacionim aspektima, ali je negativno korelirana sa ciljnom orijentacijom usmerenom na demonstraciju kompetencije i ličnu afirmaciju ($r=-,596$; $p<0,01$). To znači da u situaciji kada se sportista nađe u stanju bezvoljnosti i nemotivisanosti za dalje bavljenje sportom, ponestaje i usmerenost ciljevima da se naglasi lična superiornost nad ostalim sportistima i želja za ličnim isticanjem.

ZAKLJUČAK

Ispitivanje motivacije i ciljne orijentacije na uzorku mladih košarkaša U 16 selekcije Srbije, pokazalo je da dominiraju unutrašnji motivi (za podsticajem, ostvarenjem i saznanjem). U pogledu ciljne orijentacije, dominantna je ciljna orijentacija usmerena na zadatak i razvoj kompetencije. Korelaciona analiza je pokazala da postoji značajana međusobna povezanost intrinzičkih aspekata sportske motivacije, kao i njihova povezanost sa ekstrinzičkom motivacijom identifikacijom. Ekstrinzička motivacija introjeksijom povezana je sa intrinzičkom motivacijom za ostvarenjem i ciljnom orijentacijom usmerenom na razvoj kompetencije. Ciljna orijentacija usmerena na razvoj kompetencije pozitivno korelira sa unutrašnjom motivacijom za saznanjem i ostvarenjem, kao i sa drugom ciljnom orijentacijom – usmerenom na demonstraciju kompetencije i lično isticanje. Nemotivisanost je negativno povezana sa ciljnom orijentacijom usmerenom na demonstraciju kompetencije.

LITERATURA

1. Duda, J.L. (1989). Relationship between task and ego orientation and the perceived purpose of sport among high school athletes, *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 11, pp. 318-335.
2. Duda, J.L. (1992). Motivation in sport settings: A goal perspective approach, in: G.C. Roberts (Ed.), *Motivation in sport and exercise*, Champaign, IL: Human Kinetics, pp. 57-92.
3. Duda, J.L., Fox, K.R., Biddle, S.J.H. & Armstrong, N. (1992). Children's achievement goals and beliefs about success in sport, *British Journal of Educational Psychology*, 62, pp. 309-319.
4. Mladenović, M. (2010). *Samomotivacija*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
5. Mladenovic, M. & Marjanovic, A. (2011). Some Differences in Sports Motivation of Young Football Players from Russia, Serbia and Montenegro, *Sport Logia*, 7 (2), pp. 145-153.
6. Nicholls, J.G., Cobb, P., Wood, T., Yackel, E. & Patashnick, M. (1990). Assessing students' theories of success in mathematics: Individual and classroom differences, *Journal for Research in Mathematics Education*, 21, pp. 109-122.
7. Pelletier, L.G., Fortier, M.S., Vallerand, R.J., Tuson, K.M., Brière, N.M. & Blais, M.R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and motivation in sports: The Sport Motivation Scale (SMS), *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17, pp. 35-53.
8. Vallerand, R.J., Deci, E.L. & Ryan, R.M. (1987). Intrinsic Motivation in Sports, in: Pandolf, K.B. (Ed.). *Exercise and Sport Science Review*, New York: Macmillan Publishing Company.
9. Vallerand, R.J. & Ratelle, C.F. (2004). Intrinsic and Extrinsic Motivation: A Hierarchical Model, in: Deci, E.L. & Ryan, R.M. (Eds.), *Handbook of Self-Determination Research*, Rochester NY: University of Rochester Press.

